

Vak   **Maatschappijwetenschappen**
 Klas   **Havo 5**
 Thema   **Criminaliteit en samenleving**
 Onderwerp   **Hoofdstuk 7 Criminaliteit en straf**

7. Criminaliteit en straf

7.1 **Functies van straffen: zin en mogelijke effecten van straffen**

Bij de strafmaat wordt diverse zaken rekening gehouden, zoals:

- de relatie strafrecht en rechtsstaat;
- de kans op herhaling (recidive);
- de noodzaak van vergelding;
- het belang van het slachtoffer;
- afschrikking [van de dader en van potentiële daders];
- beveiliging;
- resocialisatie-mogelijkheden;
- kosten;
- wel / geen cellentekort.

Een voorbeeld: taakstraf is uit het oogpunt van voorkoming van recidive en kosten te verkiezen boven een vrijheidsstraf, maar een taakstraf wordt niet altijd als een "echte" straf ervaren.

7.1.1 **Voor- en nadelen van verschillende soorten straffen**

Sancties waarbij vergelding centraal staat worden aangeduid als 'straffen'.

Straffen worden in het Wetboek van Strafrecht onderscheiden in:

Hoofdstraffen	<ul style="list-style-type: none"> - gevangenisstraf - hechtenis - taakstraf (= werkstraf en/of leerstraf) [maximaal 240 uur] - geldstraf
Bijkomende straffen (staan in relatie tot het gepleegde delict en worden opgelegd al dan niet in combinatie met hoofdstraf)	Vb. - deelname aan Alcohol Verkeer Cursus - intrekken rijbewijs - verbeurd verklaren van goederen

De rechter kan straffen voorwaardelijk opleggen (voorbeelden van voorwaarden die de rechter kan opleggen zijn een proeftijd, een schadevergoeding).

Verder is er voor strafrechtelijk minderjarigen het HALT-project (Het ALTERNatief). Dit is bedoeld voor gedragingen van een te geringe ernst om aan de rechter voor te leggen, maar die wel vragen om een gepaste reactie.

Maatregelen [niet bedoeld om iemand te straffen] kan opgelegd worden in combinatie met straf	Doel: de samenleving tegen de dader of de dader tegen zichzelf te beschermen. Maatregelen kunnen worden opgelegd in geval van ontoerekenbaarheid, zoals TBS en plaatsing in een psychiatrische inrichting (dwangverpleging).
---	--

7.2 Waarom straffen we?

Doelen en functies van straffen: veranderingen door de tijd heen

Er zijn verschillende doelen en functies van straffen.

- wraak

(subjectieve wens van slachtoffers en/of publiek) of uit het oogpunt van vergelding)
(opzettelijke, gerechtvaardigde leedtoevoeging);

- speciale preventie (voorkomen van recidive) en van generale preventie

(door een voorbeeld te stellen worden anderen afgeschrikt);

- beveiliging van de maatschappij en burgers;

- handhaving van de rechtsorde en het voorkomen van eigenrichting;

- heropvoeding (resocialisatie)

(met voorbereiden van de dader op terugkeer in de maatschappij);

- genoegdoening aan het slachtoffer.

In vroeger tijden meer de nadruk op de eerste twee functies van straffen.

Strafbaarheid van gedrag

Strafbaarheid van gedrag hangt af van de volgende factoren:

Het feit moet zijn bewezen; het moet strafbaar zijn, alle bestanddelen uit de delictomschrijving moeten zijn bewezen;

Bij gebrek aan bewijs volgt vrijspraak.

Het gedrag moet wederrechtelijk zijn.

Dat is niet het geval als er sprake is van een rechtvaardigheidsgrond:
dan volgt ontslag van rechtsvervolging
(bijvoorbeeld bij noodweer of overmacht).

Het feit moet aan de schuld van de dader te wijten zijn.

Dat is niet het geval als er beroep kan worden gedaan op
schulduitsluitingsgronden.

Ook dan volgt ontslag van rechtsvervolging

(bijvoorbeeld ontoerekenbaarheid, noodweerecces).

Het moet gaan om een menselijke gedraging.

7.3 Opvattingen over straf

Diverse opvattingen / theorieën over straf spelen mee in de discussie over het strafrecht en de effectiviteit (doelmatigheid) daarvan. Enkele theorieën zijn:

- Absolute theorieën

Straf wordt gerechtvaardigd vanuit de opvatting dat er uitsluitend wordt gekeken naar het verleden, met name naar het delict dat zich heeft voorgedaan.

[Absoluut betekent: De te leggen straf in een bepaalde zaak staat volkomen los van een (eventueel) toekomstig effect.

Centraal staan dus varianten van "vergeldingstheorie".

- Relatieve theorieën

Bij het opleggen van straf wordt vooral gelet op de doorslaggevende betekenis het beoogde toekomstige effect van de straf.

Centraal staan vormen van **speciale preventie** en **generale preventie**.

speciale preventie = specifiek gericht op de dader

[die zal "het" niet nog een keer doen]

generale preventie

= algemeen gericht op "de samenleving"

[iemand die "het" wellicht van plan was, zal "het" niet gaan doen]

- Wils- of verdragstheorieën

<u>Enerzijds</u>	wordt uitgegaan van 'natuurlijke' gevolgen van de misdaad: kwaad zal kwaad ontmoeten, zodat gezegd kan worden dat de dader zijn straf heeft 'gewild', omdat hij wist dat er straf op staat en dat heeft kunnen voorzien.
<u>Anderzijds</u>	wordt er uitgegaan van een fictief 'maatschappelijk verdrag' tussen de mensen in een samenleving en wat de aanvaardbare boetebedingen zijn voor contractbreuk (= het delict).

De sociale verdragstheorie is belangrijk in de huidige strafrechtswetenschappen.

Binnen de wils- of verdragstheorieën is een onderverdeling in:

- de klassieke school

centrale gedachte:

De mens is een rationeel handelend wezen, vrij in denken en handelen en daarom

volledig verantwoordelijk voor zijn eigen gedragingen

Een persoon maakt een afweging waarbij hij de voordelen van een bepaald gedrag afzet tegen de nadelen.

Straf is het nadeel waarmee iemand, die overweegt crimineel gedrag te plegen, rekening zal houden.

- de moderne richting (= nieuwe richting)

centrale gedachte:

De mens is grotendeels of geheel onvrij in zijn denken en handelen, want gedrag en handelen wordt bepaald door

endogene = van binnenuit komende factoren (biologische/psychische) en

exogene = van buitenaf komende factoren (sociaal, economisch, fysiek, cultureel)

en daarom

minder 'schuldig' aan zijn misdrijven, op grond waarvan 'de straf' aan legitimatie verliest (en ook aan denkbare effectiviteit).

Maar een "niet-schuldige dader" is natuurlijk wel gevaarlijk.

Die gevaarlijke dader komt dus in de plaats van de schuldige dader in het middelpunt te staan en deze moet worden aangepakt met maatregelen.

Die maatregelen moeten dus overwegend speciaal preventief zijn.

- vb.
- de 'Inrichting Stelselmatige Daders' [voor veelplegers],
  - de tendens tot levenslange opsluiting van (onbehandelbaar geachte) zedendelinquenten,
  - elektronische vormen van toezicht etc.

7.4 Recente opvattingen / ontwikkelingen m.b.t. strafrecht en slachtoffer

Vanuit de criminologie is regelmatig kritiek geleverd op de effecten van het strafrecht in de praktijk.

Opsluiting zou niet bijdragen aan de bestrijding van criminaliteit. Er is niet alleen een grote kans op recidive, maar het slachtoffer heeft er eigenlijk niets aan.

De maatschappij centraal

De functie van het strafrecht is volgens sommige deskundigen vooral het tevreden stellen van **de maatschappij** en niet van de slachtoffers.

Het slachtoffer centraal

Er wordt gepleit voor een strafproces waarbij herstel ten opzichte van **het slachtoffer** centraal zou moeten staan.

Het erkennen van schuld en het vergoeden van de schade vormen daarbij belangrijke facetten.

Binnen het systeem van strafrecht

In het strafrecht bestaan ruime mogelijkheden om schadevergoeding toe te kennen aan het slachtoffer.

Binnen het systeem van burgerlijk recht (civiel recht)

Om meer tegemoet te komen aan de belangen van de slachtoffers bestaan ook doelgerichte civielrechtelijke maatregelen zoals een straatverbod of een verhuisplicht.

Deze voorzieningen kunnen niet verkregen worden in het strafproces.

Alternatieve vormen

Nieuw zijn experimenten op het gebied van **mediation** oftewel **herstelrecht**.

Dit gaat om "bemiddeling":

- dader moet schuld bekennen
- uitleggen waarom hij het strafbare feit heeft gepleegd en
- luisteren naar het delict heeft voor het slachtoffer heeft betekent [slachtoffer vertelt dat aan de dader]

De verdachte die dader is (geworden)

Toepassing van het strafrecht heeft nog steeds als doel dat de dader daarvan leert en niet opnieuw strafbare feiten zal plegen.

Al heel oud is de gedachte dat deze twee doelen wellicht beter bereikt worden als de dader niet zo publiekelijk wordt gestraft, maar dat een dader meer onder de indruk raakt van een directe confrontatie met zijn slachtoffer en diens omgeving.

De dader kan in zo'n "setting" gedwongen worden om uitleg te geven waarom het delict is gepleegd en dan moet aanhoren wat dit voor het slachtoffer betekend heeft. Ook kan de dader als straf tot vormen van concrete genoegdoening aangezet worden.